

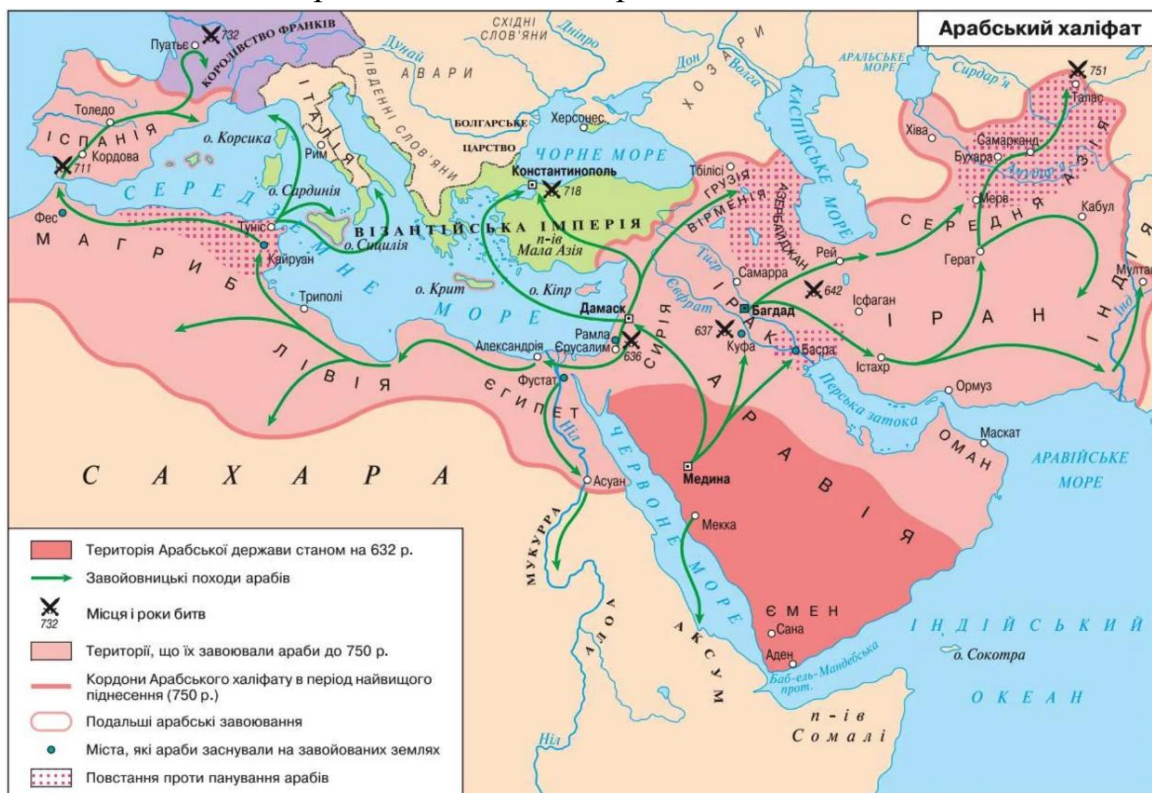
§ 6. АРАБСЬКИЙ СВІТ

Обговоріть у класі

Які релігії називають світовими? Які світові релігії вам відомі? В яких відомих вам країнах сьогодні існує мусульманська релігія?

Дослідіть

Спираючись на карту, висловіть припущення, якими були територіальне положення і природні умови Аравії. Яким мав бути спосіб життя населення Аравійського півострова?

1. Як впливали природно-географічні умови Аравії на життя населення

Поміркуйте

Як природні умови Аравійського півострова впливали на спосіб життя його населення?

Переважна частина Аравійського півострова, за винятком вузької смуги вздовж узбережжя, — це пустелі й сухі степи. Частину території Аравії вкривали колючі чагарники, багаторічні трави, навіть дерева (акація, рожкове дерево, плоди та насіння якого споживали і люди, і

тварини). Численні племена арабів, які здавна жили тут, займалися здебільшого скотарством — розводили коней, верблюдів, овець. У давнину арабів-кочовиків називали бедуїнами, що означає «степовики». Їх вірним другом був верблюд — «корабель пустелі», адже він міг переносити вантаж масою 250 кг, долати відстань до 160 км за день. І це за температури +40 °С і 8 днів без води! Молоко верблюдів в пустелі замінювало арабам воду, м'ясо вживали в їжу, а з вовни робили одяг.

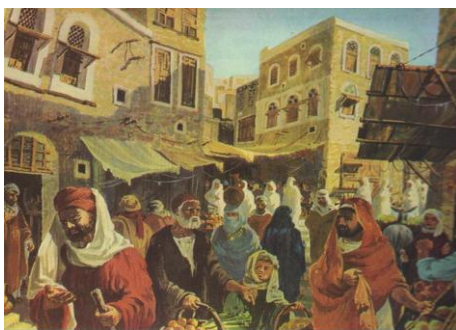
Осілі племена арабів жили в невеликих оазисах. На родючих землях урожай збирали 2–3 рази на рік. Маючи воду, араби вирощували пшеницю, ячмінь, бавовну, дині, фінікові пальми, створювали чудові сади та виноградники. У давнину півострів зажив слави «країни пахощів» («східних смол») та «країни пряностей». Там росли ладан, мірра, кориця, алое, шафран, що користувалися величезним попитом у країнах Стародавнього Сходу та античного світу.

Через територію Аравії проходила ціла низка важливих торговельних шляхів, що поєднували Європу з країнами Сходу (насамперед Індією, Китаєм та Східною Африкою). Тож араби були знаними купцями. А на торговельних шляхах ще за давнини виникли міста, де перепочивали купецькі каравани, найбільшими з яких вважалися Мекка і Ясріб.

Дослідіть

Використовуючи попередній текст та ілюстрації, опишіть життя арабів у Середньовіччі.

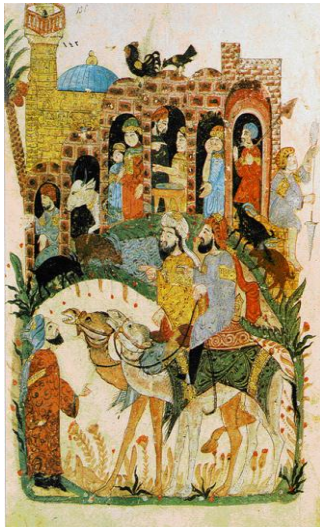
1

2

3

4

- 1 Розмова біля аулу. Арабська мініатюра XIII ст.
- 2 Плавання по Євфрату. Малюнок VIII ст.
- 3 Вулиці Мекки. Художній малюнок
- 4 Табір арабів. Живопис А. Пазіні. Друга половина XIX ст.

До VII ст. араби здебільшого були язичниками. Вони поклонялися Сонцю, Місяцю й зорям, вірили в добрих і поганих духів. Головною язичницькою святинею була Кааба (від арабського — «куб»). До неї сходилися прочани з усієї пустелі. Вони молились біля вмурованого в Каабу Чорного Каменю. Його походження невідоме, можливо, це залишки метеориту, можливо — вулканічна порода. Згідно з арабською легендою, камінь був спочатку білим, але через гріхи людей почорнів. Раз на рік усі війни та чвари припинялися, щоб будь-хто міг прийти до Кааби й помолитися. Цю кубічну споруду і в наш час можна побачити в Мекці.

2. Як виник іслам

Поміркуйте

Людиною, якій судилося створити нову світову релігію, став **Мухаммад** (близько 570–632 рр.). Він народився у знатній родині, але його батьки рано померли, хлопчик став погоничем верблюдів і разом з торговими караванами ходив у далекі краї. Під час подорожей Мухаммад ознайомився з релігійними вченнями християн та іудеїв. Він багато міркував про Бога й не раз вирушав на поклоніння до Кааби.

Мухаммад одружився з багатою вдовою Хадіджою, яка першою повірила в його особливий дар — дар пророцтва. Через деякий час на Мухаммада зійшло божественне одкровення. Чоловік стверджував, що

Йому з'явився архангел Джебраїл (Гавриїл) і сповістив, що він обраний єдиним Богом — Аллахом — бути його пророком (посланцем). Архангел допоміг йому прочитати Небесну Книгу, хоча пророк був неписьменним. Після цього Мухаммад звернувся до одноплемінників із проповідями. Людей, які повірили в Аллаха, стали іменувати мусульманами, що означає «ті, які доручили себе Богу», а релігія Мухаммада дістала назву іслам.

Іслам (з арабської — «покірність», «смирнення») — одна із трьох світових релігій, яка сповідує віру в єдиного Бога — Аллаха. Виник у VII ст.

Коран — головна священна книга мусульман, запис проповідей, виголошених пророком Мухаммадом головним чином у Мецці та Медині (610–632 рр.).

Кожну главу Корану арабською називають «сурою» — «одкровенням», або «зібранням кількох одкровень». Усього їх є 114.

Проповіді Мухаммада викликали невдоволення у племінних вождів і торговців, які були ревними язичниками. Тому в 622 р. Мухаммад і його послідовники, рятуючи своє життя, були змушені тікати з Мекки в місто Ясріб. Переселення Мухаммада з Мекки започаткувало мусульманське літочислення, а місто Ясріб стало називатися Мединою, тобто «містом пророка». Через кілька років Мухаммад завоював Мекку. Він очистив Каабу від язичницьких ідолів і проголосив її головним святилищем ісламу.

Перемога мусульман в Аравії зумовила виникнення єдиної ісламської держави на чолі з Мухаммадом, який об'єднав у своїх руках релігійну (духовну) і світську (державну) владу. Але в 632 р. пророк раптом занедужав і помер.

Дослідіть

Назвіть основні заповіді мусульман. Чи нагадують вони християнські? Чому?

КОРАН ПРО ОСНОВНІ ОBOB'ЯЗКИ МУСУЛЬМАН

Вірити, що існує лише один Бог — Аллах, а Мухаммад — пророк його.
Молитися п'ять разів на день.

Додержуватись головного посту протягом місяця всім, крім хворих і малих дітей, від світанку до заходу сонця.

Витрачати п'яту частину прибутку чи здобичі на милостиню для допомоги бідним і сиротам, аби звільнитися від гріхів.

Здійснити один раз у житті паломництво у святі місця — Мекку і Медину.

3. Як відбувався розквіт і занепад перших халіфатів

Поміркуйте

Чому арабам вдалося так швидко завоювати країни Європи та Сходу?

Після смерті Мухаммада на чолі ісламської держави стали його найближчі сподвижники — халіфи. Халіфу належала вся повнота влади: релігійної, політичної, адміністративної, він також був головнокомандувачем і верховним суддею. Важливу роль в халіфаті відігравав візир з широкими повноваженнями: міністр, очільник військового, фінансового відомств, охоронець печатки халіфа тощо.

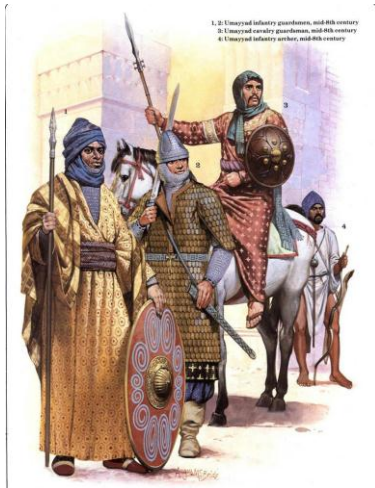
До середини VIII ст. внаслідок завоювань сформувалася величезна мусульманська держава — **Арабський халіфат**, територія якого простягалась від Атлантичного океану до річки Інд. Території завоювало могутнє арабське військо, головною силою якого була кіннота. Кожного бедуїна з дитинства привчали володіти зброєю, їздити верхи, бути невтомним у поході й невибагливим у їжі, мужньо переносити тягар походів.

Халіфат — держава, очолювана халіфом. Перші Арабські халіфати існували за династій: **Омейядів** (VII–VIII ст.), столиця — Дамаск; **Аббасидів** (VIII–XIII ст.), столиця — Багдад.

Араби заволоділи священним містом християн та іудеїв — Єрусалимом, захопили Сирію, Палестину, Межиріччя, Єгипет, майже всю Іспанію. Лише франки на чолі з Карлом Мартеллом у 732 р. біля міста *Пуатьє* зуміли зупинити арабів.

Дослідіть

- 1. За допомогою карти на початку параграфа установіть основні напрямки завоювань арабів у VII–IX ст. Які території і держави увійшли до Арабського халіфату за династій Омейядів і Аббасидів?*
- 2. Розгляньте ілюстрації. опишіть озброєння арабського війська. Як сучасні історики-реконструктори підкреслюють його міць?*

Арабське військо. Сучасні історичні реконструкції

У VIII–IX ст. перші Арабські халіфати досягли піку своєї могутності. Саме тоді відбувався розквіт сільського господарства, ремесел і торгівлі, що позитивно вплинуло на повсякденне життя. Заможні люди оздоблювали помешкання вишуканими речами: витонченим посудом, розкішними тканинами й килимами.

Більшість населення перших халіфатів становили підкорені народи, які прийняли іслам. Управляти великою державою було складно, до того ж її розхитували повстання й заколоти. Тому до X ст. халіфат втратив більшість володінь. На місці величезної держави виникло багато мусульманських країн, де розмовляли арабською. Але іслам поширювався і далі: у країни Азії, Африки, Європи його несли не тільки воїни, а й купці та мореплавці.

У XIII ст. під тиском нових завойовників — монголів — ослаблений внутрішніми чварами Арабський халіфат припинив своє існування.

4. Як розвивались знання та культура арабського світу

Поміркуйте

Працюючи з текстом, виписуйте ключові слова з кожного абзацу. Спираючись на них, визначте основні напрями розвитку арабської культури та її визначні досягнення.

До складу перших халіфатів увійшли країни з давніми культурними традиціями, які сприйняли та переосмислили араби. Це дало їм змогу створити власну унікальну культуру, велику роль у становленні та розвитку якої відігравав іслам. Арабська мова стала не лише спільною для населення підкорених країн, але й мовою науки і культури.

Уміння читати, писати, а також знання арифметики вважалися необхідними для розуміння й засвоєння Корану. За наказом халіфів створювалися медресе — релігійні школи, де підлітки та дорослі мали змогу продовжити освіту.

При дворі халіфа, у Багдаді, виник Будинок мудрості — своєрідна академія наук, що мала велику бібліотеку. Арабські перекладачі зробили зрозумілими для всіх освічених мусульман праці Платона, Аристотеля й Архімеда. Саме тут було створено й видатну пам'ятку літератури — зібрання казок «Тисяча й одна ніч».

Арабські мандрівники і купці активно подорожували від Іспанії аж до Індії. Вони описували побачене, завдяки цьому ми знаємо більше про середньовічне життя різних народів. Араби розвивали математичні знання і виокремили алгебру. А ще арабські вчені запозичили в Індії цифри, які ми зараз іменуємо арабськими. Далеко за межами мусульманського світу шанували **Аль-Біруні' (поставити наголос)** — ученого-енциклопедиста із Середньої Азії. Він був географом, істориком, астрономом і висловив геніальне припущення, що Сонце є центром Всесвіту, а Земля рухається навколо нього.

Іслам визначав особливості архітектури. У кожному мусульманському поселенні будувалася мечеть — місце для молитви та богослужіння. До мечеті прибудовували мінарет — вежу, з якої правовірних закликали до молитви. Мечеть відігравала у житті мусульман велику роль. Тут не тільки молилися, а й навчалися, чинили суд, обговорювали важливі питання. У мечетях зберігалися книжки та пожертви для бідних.

Закони мусульманської релігії забороняли малювати зображення людей і тварин. Тому на тогочасних будівлях, у книжках, на килимах переважають візерунки й орнаменти, складені з арабських букв, поєднаних у слова: цитати з Корану чи висловлювання пророка Мухаммада. Значного поширення в халіфаті набуло мистецтво вишуканого письма — каліграфія. Культура Арабського халіфату поєднала досягнення різних країн і народів та розвинула їх на основі ісламу.

Дослідіть

Скористайтеся ілюстраціями, щоб розширити своє уявлення про культуру Арабських халіфатів. На основі ілюстрацій (1, 2) розкажіть, як було організовано навчання й астрономічні дослідження. Поясніть задуми авторів пам'ятників (3, 4), установлених визначним діячам науки і культури арабського світу.

1

2

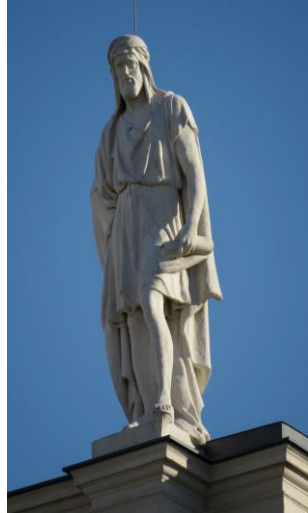
3

4

5

6

1. Бібліотека з учнями. Малюнок з манускрипту XIII ст.
2. Арабські астрономи вивчають небо. Копія з гравюри XVI ст.
3. Середньовічна школа. Копія з мініатюри XV ст.
4. Фігура вченого-енциклопедиста Аль-Біруні, монумент «Перські вчені». Офіс ООН, Відень, Австрія
5. Фігура історика і географа Аль-Масуді, дах Музею природознавства. Відень, Австрія
6. Пам'ятник Аль-Мутанаббі, одному з найвизначніших поетів, хто писав арабською. Багдад, Ірак

Перевір себе

1. Коли починається ісламське літочислення?
2. Хто і коли створив іслам?
3. Якими є основні положення ісламу?
4. Чим можна пояснити військові успіхи арабів?
5. *Поміркуй, які риси характеру дали змогу Мухаммаду створити нову релігію — іслам, а які — стати державним діячем.*
6. *Як іслам вплинув на жителів Аравії? Чому, на твою думку, ця релігія стала світовою?*

А ще ти можеш

Використовуючи ілюстративний матеріал параграфа, опиши повсякденне життя та світосприйняття населення Арабського халіфату. Використай технологію сторітелінгу.

Використовуй інструмент досліджень

Перейди за посиланням або відскануй QR-код — і ти дізнаєшся про сторітелінг.

матеріал для коду

Використовуй інструмент досліджень

Використовуючи «сторітелінг» (розповідання історій), пам'ятайте, що це ефективний спосіб донести інформацію так, щоб важливі факти не загубилися. Якщо поділитися знаннями у вигляді вдало і цікаво побудованої історії, слухачі/читачі краще сприйматимуть те, про що ви говорите.

- У вашій історії вам потрібно донести ідею, а не лише інформацію, ілюструючи її власним чи чужим досвідом.
- Ваша розповідь має бути творчою. Її обов'язковими складниками мають бути створені вами нові образи, ситуації, дії.
- Додавайте до розповіді яскраві деталі, опис ймовірних вражень, почуттів героїв розповіді.
- Дотримуйтесь наступного алгоритму.

№	Порядок створення історії	Наприклад
1	Визнач персонажа історії (ти чи хтось із рідних, знайомих тобі людей)	Ця історія трапилась...(з ким? де? коли?) Або: Я розповім вам історію про...
2	Опиши, що саме трапилось	Одного разу... Або: Був звичайний день...
3	Напиши, які події трапились з героєм/героїнею історії, як він змінювався, які емоції відчував: страх, здивування, радість тощо...	
4	Вкажи, яка подія стала вирішальною для героя/героїні.	
5	Напиши, чим закінчилась історія. Як змінився герой? Що зрозумів/зрозуміла? Який висновок зробив/зробила для	Став чесним, сміливішим, розумнішим, вирішив допомагати старшим, жаліти менших, співчувати хворим тощо...

	себе?	
6	Зроби остаточні правки, виправ усі помилки.	